

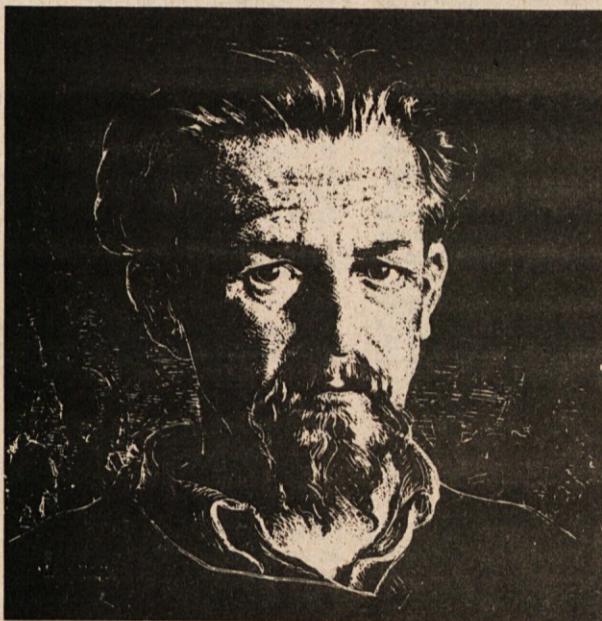

DOLENJSKI RAZGLEDI

Številko uredil: Milan Markelj

V tej številki sodelujejo:

Marinka Dražumerič
Uroš Dular
Vida Fritz
Ivan Gregorčič
Tone Jakše
Marjanca Kočever
Janez Kolenc
Ladislav Lesar
Milan Markelj
Olivija Metelko
Ančka Šalmič
Franci Šali
Severin Šali
Ivan Škofljanec
Marija Trpinc-Pilkov
Ivan Zoran

BOŽIDAR JAKAC: Partizanski avtoportret, visoka jedkanica

Ivan Zoran

Le z močjo uma, misli in duha

Njivo, traktor, delovne čevlje, meso, tovarno, denar, bolnišnico in vodovod v hiši moramo imeti, če hočemo živeti kot ljudje. Vse to nam omogoča, da smo, tu in zdaj, in zagotavlja, da bomo tudi v prihodnje. Če bomo imeli še zvrhan pehar sreče s soncem, zdravjem in mirom, potem se nam za našo človeško prihodnost ni treba bati.

Knjigo, orkester, gledališče, pevski zbor, muzej, galerijo, jezik in običaje pa imamo, ker smo kot narod, udomljen v deželi na sončni strani Alp, razvili svojo kulturo, ki nas tudi pred svetom potrjuje. Samo s kulturo, in to v najširšem pomenu, se bomo kot Slovenci dokazovali tudi v prihodnje. Z močjo svojega uma, daru, znanja, s prodornostjo našega duha in misli. Kakor je to bilo že v preteklosti.

Imeli smo in imamo ljudi, ki jih po njihovem delu in dejanjih poznajo milijoni Zemljanov. Z izjemno duhovno močjo in ob blagohotnosti park so se visoko dvignili iz ledine svoje dobe in kot bleščeči svetilniki obsijali celo najbolj oddaljene pristane. Danes bi rekli, da so ustvarili marsikaj takega, kar je bilo posebno in zanimivo tudi za svet, Evropo. In te ljudi ima

slovenski narodni spomin najbolj v čisljih.

Slovenskemu rodoljubu mora zaigrati srce, če sliši, da so skladbe renesančnega skladatelja Gallusa, nekoč Petelinovega Jakoba iz Ribniške doline, na železnem repertoarju v glasbeni hiši s svetovnim imenom. Trubarjevo ime in imena drugih slovenskih protestantov v Nemčiji, kjer so ti začetniki slovenske književnosti desetletja dolgo delovali in tiskali slovenske knjige, izgovarjajo enako spoštljivo kot pri nas. Marsikoga od njih, ki so s svojim delom in dejanji širili in povzdigovali slovenstvo v svetu, je zapustila človeška sreča, tako da njihov zemeljski konec odzvanja v zavesti kot nekaj zelo tragičnega. Ali so umrli v mukah, strti od bolezni, ali skrajno ubožani.

Letos smo vse leto slavili 300-letnico Slavo vojvodine Kranjske, zajetnega v nemščini spisanega dela, ki je evropskemu človeku prvič celostno spregovorilo o Slovencih, njihovi zgodovini, kulturi, jeziku, gospodarstvu, šegah in običajih. Oče tega danes tako proslavljenega dela je baron Janez Valvasor. Zaslovel je tudi s številnimi drugimi knjigami in po tem, da je svoj grad Bogenš-

perk spremenil v bakrorezno in tiskarsko delavnico. Glas o njem in njegovem delu je šel hitro tudi po Evropi in takrat, ko je bil na vrhu svojih duhovnih moči, so mu v Angliji podelili čast kraljeve akademije. Za svoje delo je bil Valvasor tako vnet, da ga je to stalo premoženje in je zadnja leta v Krškem, kjer si je kupil (še danes stoječo hišo), preživel v pravem ubožtvu.

Vlvasorjevo Slavo vojvodine Kranjske je kakih 200 let po izidu ponatisnil v svoji novomeški tiskarni iz Ljubljane preseljeni tiskar, založnik in knjigarnar Janez Krajec. To je bil dolgo edini ponatis Valvasorjevega celotnega dela v nemščini, medtem ko na slovenski prevod še vedno čakamo. Krajec si je pridobil zasluge s tem, da je še bolj utrdil tiskarstvo v Novem mestu, ki se je začelo okoli leta 1819 s Tandlerjevo tiskarno, še posebej pa z izdajanjem slovenskih knjig, pri čemer ga je spodbujal Fran Levstik, najbolj pa z izdajanjem štirinajstdnevnik Dolenjske novice. Prav gotovo je Krajčevo obdobje najpomembnejše za tiskarstvo in založništvo v Novem mestu, nekako tako, kot štejejo Jožefa Blaznika za najpomembnejšega tiskarja in založnika 19. stoletja v Sloveniji.

Če je bil Krajčev korak za slovensko kulturo sicer zelo pomemben, za Evropo pa majhen ali skoraj neznaten, s tem še ni rečeno, da Novo mesto ni imelo in ne premore ničesar drugega, kar bi pritegnilo pozornost ljudi z onkraj meja. Tega za nič na svetu ne more nihče trditi, tudi tisti ne, ki ve samo za Tintoretovo sliko v kapiteljski cerkvi. A izberimo iz ponudbe, pomembne tudi za tuji svet, vsaj dvoje: arheološko zbirko Dolenjskega muzeja, ki hrani starinske dragotine izjemne kulturne vrednosti, in — Jakca. Da, Božidarja Jakca, nedavno preminulega slovenskega umetnika, ki si je za kraj zadnjega bivališča izbral rojstno Novo mesto. Jakac si je pot v svet utrdil sam, s svojo ustvarjalnostjo. Danes skoroda ni pomembnejšega likovnega središča v Evropi, ki se ne bi ponašalo s kakim delom tega ahasverskega svetovljana, kateremu je zibelka stekla na novomeškem Bregu. Zagotovo pa vedo, kdo je in kaj pomeni njegovo ime v svetu umetnosti. Če nam je v svoji oholosti ljubo priznati ali ne, si ne moremo kaj, da ne bi tudi tokrat povedali, kako bi bilo Novo mesto na kulturnem zemljevidu majhno in bledečo če ne bi na njem stalo Jakčevo ime.

Sicer pa smo tudi Novomeščani, kakor tudi vsi drugi Dolenjci, Slovenci, mar ne? In tudi za nas velja, da se moramo dokazovati z močjo svojega uma, daru, znanja, s prodornostjo duha in znanja, mar ne? Če je tako, so nam Krajci, Jakci, Valvasorji, Gallusi, Trubarji lahko le za vzor in ne za pozabo, mar ne?

Franci Šali: Božidarju Jakcu

Mojster, o zdaj si prispel, zdaj si tu: tako drugače kakor doslej, tako simbolično, tako nedotakljivo, tako nevidno, tako neslišno; tako si prišel kot še nikdar, kot še nikoli; tako si tu, da si ves v nas, da te samo v prsih čutimo, in da si tako v njih, da to otožno greni in boli, ker jih tišči sila, ki je dovolj ne razumemo in ne poznamo; pa nam ta izvablja željo in dolžnost, da te pospremimo, da Ti žalno rekamo kot prijatelju, kot tovarišu, kot znanecu, kot sužnju lepote in resnice, dobre in reda, dela in smisla, kot častnemu občanu mesta in občine — zaznamovanih s Kettejevo okljuko, Kozinovo Trško goro, Lamutovo Krko, Trdinovo etnološko in literarno rajžo; da, tako in tak si prišel v ta in na ta mrzlikav, mehkobni sončni jesenji dan, v ta žalobni popoldan, sem, med te pomnike končnosti, na ta prag izginotja in preminevanja, da te občutimo ko slovo, kot večno ginevanje, pa hkrati kot podobe spomina in kot dolg do tvojega umetniškega in moralnega sporočila.

O, dolgo, a ne predolgo so trajale Tvoje selitve, stremel si in hodil si k svetlobi, k njej in za njo — vedno tja, kjer se je seme bojevalo ali vzpenjalo k življenju; kjer je sad nemo, pozabljeno ali trdovratno kljuboval pred nočjo in temo; kakor uročen si beležil s sredstvi vizualne govornice vse te

zaznave in doživetja čuteče, sanjave umetniške zavesti; kakor učlovečen prerok in humanist si veroval v dobro, človeško — v svet, ki bo drugačen in bo bojda prišel, da si se zanj tudi gnal — bil partizan; kot umetnik si bil pri delu neizprosni stvarnik, strog in zahteven, kot človek pa topel, ljubeč in čuteč, obdarjen s pretanjenim čutom razumevanja duševnih vzgibov in stanj bližnjega in najdražjih.

Prepotoval si ljudstva, narode, jezike, kulture, mesta in pokrajine, si videl nebo v hladnih sevih, si ga gledal v toplini, si zrl v reke, morja, gore in livade lepote, pa tudi v tragična opustošenja in onemoglosti — in tedaj si hrepenel po čistosti in mehko, ženskosti in moškosti vsega tega, pa se v duhu zaziral v svojo rodno Dolenjsko in Breg, da bi ugledal in čutil v njem mater, dom in svojo mladost; si videl in čutil vse to in se vračal in spet vračal — do zdaj, do poslednjega »Zdaj«, in nikdar več in za vedno.

O, zdaj so se zares sklenile Tvoje selitve; zdaj zares več ne boš odhajal od svoje Dolenjske, iz svojega Novega mesta; zdaj si se izpisal v poslednjem, v nagrobnem številu; z domačo roko, z njenimi poslednjimi vbdiljaji v večni kamen spomina, ki so, kakor zlite kaplje sonca; zdaj si se dokončno razselil v svoje podobe naravnega stvarstva, v vse te svoje likovno po-

etizirane doživljaje in doživetja krajin in ljudi Tvoje mladosti, Tvojih iskanj in popotovanj in Tvojih srečanj z usodnimi trenutki zgodovine.

O, zdaj si se vselil za zmeraj in ves v stvaritve neštetihih platen, skicirki, fotografij, filmov; v arhiv izrečenih in zapisanih besed; pa v hrambe izdolbenih matrik grafične izpovedi, v vse te maternice duha, ljubezni, vere in lepote.

O, zdaj si začel živeti samo v nas, nič več ob nas in z nami; nič več v svoji hudomušni šegavosti; ne več v modrosti sivobradega in sivolasega očaka, blagega v pogledu in vselej deško nasmejanega in vznemirjenega v dotiku s človeškim, iskrivega v toplini do dragih in ljubljenih, a ogorčenega in nespravljivega z nečednostmi, neumnostmi in zlom; tudi ne več v smehu, radosti, sreči, veselju, snovanju in ustvarjanju; in tudi nič več v skrbeh, kaj bo z nami jutri in pojutrišnjem, kdaj in kam gremo!

O, zdaj si dokončno ujet; kakor veter v late kozolcev, kakor reka v negib in strugo, kakor žarki sonca v prostranstva teme in večnosti, kakor natura stvarnosti v Tvoje podobe, kakor čas v kazalce, kakor polja in livade v

brstenje, rast in daritev, kakor hiše, ulice v kraje in mesta, kakor Kurentova tožba v lok in strune violine, kakor gib v ples, in kakor Tvoje mesto in ljudje v njem v Tebe.

O, zdaj si začel živeti samo še kot duhovni kristal, kot ukročena energija ljubezni in strasti, zagnanosti in skrivnostne gnanosti; o, zdaj si že zgodba, že pripoved, že drag spomin v živih, že skrben in odmerjen zapis v zgodovini umetnostne zavesti, v zgodovini kulture in časa; zdaj, naš dragi in cenjeni častni občan, umetnik, kronist, avnojevec, akademik, zdaj smo Ti od srca hvaležni za vse Tvoje o nas in naši zemlji. Po Tebi smo več, kakor pa bi bili, po Tebi smo boljši in bogatejši!

V nas je ponos, a zdaj, v teh urah in dneh, je v nas legla tudi žalost, tudi bolelost, tudi prošnja in upanje; in naposled — zdaj in tu je tudi priložnost, da se Ti lahko za vse od srca poslednjič zahvalimo, Tvoji Tatjani pa obljubimo zvestobo, kakršna je veljala Tebi in Njej doslej.

V imenu vseh, po katerih sem tu, in v svojem imenu, ji izrekam sožalje, prav tako njem bližnjim.

Dragi Jakac, mir s Teboj, slava in čast Tvojemu delu!

Uroš Dular: Božidarju Jakcu v slovo

V siv jesenski dan, poln napetosti razburkanega vsakdana, poln iskanj, vizij pa tudi norosti, brezglavosti in nečlovečnosti političnega trenutka, so zajokale muze slovenske umetnosti, zajokalo je srce slovenskega naroda, zajokala je Dolenjska in njegovo rodno Novo mesto, kajti za vedno je odšel eden izmed velikanov slovenskega naroda, eden naših največjih likovnih ustvarjalcev, eden največjih poetov slovenske zemlje in njenega človeka. Odšel je častni občan občine Novo mesto, občine Krško in občine Metlika in s tem v nekem smislu častni občan Dolenjske, odšel je naš Dori — Božidar Jakac. Utrnila se je njegova poslednja zvezda tiho in mirno, v spoštljivi starosti. Dočakal je trenutek usode slehernega smrtnika, o kateri je veliko razmišljal in ki mu v njegovem ustvarjalnem nemiru ni bila tuja. Srečeval se je z njo na platnu, v življenju, ob usodi svojih najdražjih, prijateljev, sodelavcev in somišljenikov. Njegova smrt, zanj logičen zaključek ustvarjalne poti, je zato boleča, težka in nerazumljiva za njegovo družico, življenjsko sopotnico, za njegove prijatelje, znanke, za Novo mesto, Dolenjsko, za slovenski narod. Življenjsko tako enkratno izklesana podoba Božidarja Jakca, umetnika, humanista in velikega Novomeščana, Slovenca, Jugoslovana in svetovljana obenem, se bo od tega trenutka dalje umikala v našo skupno zgodovino.

Jakac je bil osebni prijatelj vrste velikih mož sodobne svetovne zgodovine in umetnosti, kamor je spadal tudi sam. Njegov opus je tolikšen, da ga je težko izmeriti. Z Jakcem je povezano toliko stvari, da vsega preprosto ni mogoče navesti. Marsikdo bi za to, kar je ustvaril Jakac, potreboval več življenj, njemu pa je bilo dano storiti to vse v enem, plodnem pa tudi dolgem življenju.

Umetnostni zgodovinarji označujejo Jakca kot briljantnega realista, ekspresionista, impresionista, lirično mehkega Dolenjca in stvarno trdega Kraševca ter očeta slovenske grafike. Nič koliko priznanj, nagrad za umetniško delo, odlikovanj in naslovov najvišjih državnih, kulturnih in znanstvenih ustanov priča o tem, kako je bil cenjen doma in v svetu. Nekateri trdijo, da je bil zadnji humanistični navdušenec, vizionar sveta, v katerem naj v sožitju živijo človek in narava, znanost in umetnost, sedanjost in prihodnost.

Upodobil je na stotine in stotine krajev in pokrajin, znanecv in neznanecv, lepote in grozote tega sveta in nihče od naših likovnih umetnikov ni tako vsestransko dokazal svoje prisotnosti v našem kulturnem in zgodovinskem prostoru, kot je storil prav on.

V njegovem umetniškem opusu zavzemata posebno mesto Dolenjska in njegovo rodno Novo mesto. Poleg njegove vsestranosti in svetovljanstva je redkokdaj srečamo v umetnosti tako tesno povezanost med umetnikom, njegovo domačo pokrajino ter rojstnim krajem. Dolenjska s svojo mehko valovitostjo in liričnim razpoloženjem ga je na nek način sooblikovala kot umetnika. On pa je to svojo rodno deželo in mesto povzdignil med kulturne prestolnice in vrednote sveta.

Veličastna galerija z obsežno zbirko njegovih grafik v Kostanjevici, kjer je bila doma njegova mati, nosi njegovo naziv. V Novem mestu, v hiši, ki je bila nekdanj last njegovega očeta, je zbirka umetniških del, ki jih je Jakac podaril rojstnemu mestu. To je znameniti Jakčev dom. Vse to, predvsem pa mnoga njegova dela pričajo o veliki Jakčevi ljubezni do pokrajine in rojstnega mesta, ki ga je tako neiz-

Božidar Jakac: Iz dnevnika

Prišel sem ravnokar iz Novega mesta — prekrasen zimski sončni dan je bil, poln globoke poezije in spominov, sladko bolestnih spominov. Sam, tako strašno sam sem stopal po Ločenski cesti proti pokopališču. Kot lahne sanje, očarljive in vse nežne, polne topline je ždelo Novo mesto nad Krko, vso temno zeleno. Večer je žarel jasno in krvavo na obzorju. Gorjanci, polni skrivnosti in prelivanj form in barv, Trška gora, vse je izgledalo tako posvečeno, dvojno bogato in vredno. Samota moja me je bolela. Tam za gričem mi leže v zadnjem spanju mati, sestra, brat in še cela vrsta dragih in znanih. Tako zamira moje življenje, tako se izgublja vse, kar je dajalo nekdanje okolje in barvo, izgubilo (je) v večnost, v večni nepovrat. Kako to silno boli, kako naglo se odmika življenje!

Samotno je bilo na pokopališču pod snežno odejo, drevca so bila zasnežena; prižgal sem lučke; mrak je padel, da je soj sveč obseval bele stene nove kapele, v nočni mrak se je zgubljala Trška gora in Gorjanci. Večerna luč je ugašala in zvezde so se užigale. O mati, ki samevaš tu spodaj pod mrzlo zemljo, kdaj me pripelje

pot k Tebi, kdaj pojdem tod svojo poslednjo pot?

Danes sem šel v Novo mesto na pogreb strica Franca Globelnika — kratek pogreb iz moške bolnice do šmihelskega pokopališča. Tako samotno samega sem občutil; bratje in sestre in vsi so ostali ob krsti, toda nekoga, ki bi ga toplo ljubil, ni bilo, samega, samotnega sem občutil, ko sem gledal njegov od smrti spačeni obraz, pregrnjen z mrljiškim prtom. Nageljne sem dal v krsto, a še te so vzeli ven, ko so jo zabijali, tako suho tesnobno so zabijali. Njegov kužek je begal okrog in za pogrebom in ob grobu. Tri zastave rokodelskih društev se je priklonilo nad grobom, spregovoril je (nečitljivo) in že sameva. Sončen zimski dan nad vsem.

Ko sem šel prek trga, je bila tako gluha tišina, da mi je bilo čudno pri srcu. Samoten glas je odmeval kot v sodu. O Novo mesto, mesto mojih mladostnih sanj, silno tesno sem povezan s Teboj — nemogoče se mi je odtrgati od Tebe! Vse v Tebi in okrog Tebe je posvečeno s podobno moje matere, mojo mladostjo. Le tu je moj svet in le tu mi res polno odpeva duša. Novo mesto!

(Izbral: Milček Komelji)

merno ljubil, kot so ga sposobni ljubiti le veliki ljudje.

Novo mesto se v zgodovini ni vedno najbolje zavedalo njegovega deleža pri uveljavljanju kraja, vendar se mu kljub nekaterim grenkobam in razočaranjem ni nikoli odrekel.

Dejansko obstaja v Jakčevem življenju in delu en sam mejnik, to je mejnik, ki loči življenje od smrti. Ostaja njegovo delo, ostaja njegovo izročilo, ki je Jakčevo, ki je naše.

Ko ob slovesu obujamo spomin na njegova dela in stvaritve, pa bi bili krični do njega in do resnice, ki se je je sam zavedal in večkrat poudarjal. Ne

glede na njegovo sposobnost duha ter neizmerno notranjo energijo, ki ga je gnala v nova spoznanja in nove in nove umetniške izpovedi, Jakac ne bi bil Jakac, če ob sebi ne bi imel življenjske družice in sopotnice, spoštovane Tatjane, ki je na svojstven način ob njem izgorevala za njegovo slikarstvo in umetnost. Zato je del veličastne umetniške podobe Božidarja Jakca tudi njeno delo. Zato mi dovolite, da ob tej uri slovesa tudi njej izrečem zahvalo, obenem pa iskreno sožalje njej in njenim sorodnikom.

Odšel je velik slovenske umetnosti, veliki ljubitelj Dolenjske in Novega mesta Božidar Jakac-Dori.

Ivan Škofljanec: Iskanja in upanja

Ulica Ančke Salmičeve v Leskovcu pri Krškem je prava pripodoba življenja pesnice. Strma in zvijugana se vije med hišami vse do trenutka, ko zdrsne v objem gozdov.

Salmičeva je bila rojena leta 1902 v Gornji vasi pri Leskovcu. Njena življenjska pot je bila razpeta med dva svetova, ki jih je združevala tišina iskanja in upanja v skrivnost besede. Pri tem je življenje človeka, ki se bori za kos vsakdanjega kruha, preživljala z usodo ljudi okoli sebe, ko je svoj drugi svet podoživljala na svoj način in v senci bližnjih gozdov, ob žuborenju potočka, pesmi ptic ter ob prelivanju letnih časov v odenkih cvetov in plodov Krškega polja. S takšnim odnosom do življenja ji trdo delo in še trše skorjice kruha niso mogle streti čutečega srca, ki je svoja občutja izzvenelo v verze kot v posmeh tegobam njenega življenja. V tem pa je sebi in drugim našla širši pomen bivanja in kopnenja po človekovi sreči.

Samo sprehoditi se je treba po kraju, ki ga je ljubkoval njen pogled in se hkrati ob njem opajal, že je moč občutiti prebujanje narave, ko topel pomladni vetrič zaveje čez Krško polje. Če tedaj s polnimi pljuči zajameš še vonj tisočerih cvetov, v celoti stopiš v pesniški svet Ančke Salmičeve. Ta melodija življenja ji je razkrivala neizčrpno bogastvo, iz katerega je bilo mogoče v neskončnost jemati in dajati.

Leta 1941 je bila Ančka skupaj z ostalimi krajani izseljena v Nemčijo. Tudi v črnih dneh pregnanstva je v tujini bodrila sotrpine. Z verzi jim je vlivala upanje in obsojala vojno, ki je izrodila človeka, da je v svojem početju postal brezčuten, ko je na silo trgal ljudi iz njihovih domov. V takih

razmerah je še toliko bolj začutila svoje poslanstvo ter potrebo, da v besedi izrazi ljubezen našega človeka do domovine in zemlje. Ni pa ostalo skrito niti gorje, ki so ga med vojno pretrpeli pregnanci po taboriščih.

Pesmi Ančke Salmičeve so izšle v dveh knjigah. Prva zbirka je izšla 1940. leta pod naslovom Cvetje z neobdelanih gredic. Druga, z naslovom Iz črnih dni pregnanstva, pa je bila natisnjena 1967. S to zbirko je presegla intimni krog izpovedovanja. Z njo je vtisnila pečat pregnanstva v verze, ki imajo širši pomen. Tako kot za svoje prvo tudi za zadnjo zbirko ni našla založnika, četudi je bila v tistih dneh še občutena bolečina na dni pregnanstva. Niso je razumeli pri razdajanju najdražjega, kar je imela.

Pesmi je objavljala v Koledarju Mohorjeve družbe, Dolenjskem listu kakor tudi v Kmečkem glasu. Eno pesem ji je objavil ženski list Vigred že leta 1925. Dve pesmi sta uvrščeni tudi v antologijo Pesmi dolenjske dežele, ki jo je uredil Janez Menart in je izšla pri Dolenjskem listu leta 1984.

Pesmi so ji dobesedno vrele iz prsi. Samouki pesnici je pri tem bila v pomoč njena prijateljica, učiteljica Ana Galetova. Ančka Salmičeva je pisala tudi pesmi za otroke. Spominjam se, da nam je ob nekem prazniku v šoli recitala svoje pesmi. Že v tistem času smo njenim pesmim in pesnici lahko prisluhnili na radiu, tako kot kasneje v radijski oddaji Še pomnite, tovariši?, ko je beseda tekla o življenju naših ljudi v pregnanstvu?

Salmičeva je postala ljudska pesnica. Njeni verzi še danes utripajo v nas in z nami, v utripu življenja naših dni.

Ladislav Lesar: Brevir

(Božidarju Jakcu v spomin)

Čas blaznosti se dviga kot vihar
nekakšen klic davnine me kroti
in svet je spet za zgled vseh
davnih dni

Na robu upanja sloni tema
Sprehajam se po robu srečnih ptic
in v meni je nemoč bolečih dni
zaznan poraz in upanje noči
In vem da radost jutro v dan živi
Tako je ta svetloba ranjena
in na obrobju mojega sveta je dan
in noč in siga večnosti
In krsta rjava ki kot noč temni
Pa se zavem in iščem novo pot
To je brezbrizje radostnih pokraj
in toliko veselih srečnih ptic
in toliko vsega kar je zaman
in vseh molitev ki jih ni nazaj
Zato se moja nora pot konča
zaradi večnosti ki mi ni kos
in vse kar je ljubezen nežnih rož

Milan Markelj: Umetnikovo slovo

Poet podob s tega sveta
odšel naslikat je boga.

V tvarino večnosti vrezuje
s potmi kometov svetle črte,
s svetlobo nepoznanih zvezd
obličje božje izrisuje.

A tu, kjer bival je doslej,
ostale druge so podobe;
na njih z ljubeznijo izrisan
lik istega boga — lepote.

Ančka Salmič: Tam za poljem

Tam za poljem, tam za poljem
trata zopet zeleni.
Tam na trati dom predragi
tih in zapuščen stoji.

Tam ob trati smrekov gaj
čudno je molčeč postal.
In utihnila na gmajni
je pastirčkova piščal.

Tam po naših vinogradih
žlahтна trta ne zori.
Vriska ni, ne pesmi, smeha,
preša nič ne zahrešči.

Tam na našem rodnem polju
žito več ne valovi,
ker marljivi rod slovenski,
v suženjstvu pregnan ječi.

V sovražni zemlji

V sovražni zemlji tukaj spite,
nasilja žrtve pokopane.
Podlegli črvu boli skrite
ste in odšli v grobove rane.

Tu v cvetju let dekliče zale
polagali smo v tuje krilo,
zaman oči so se iskale
domačih krajev sliko milo.

Trpin slovenski zdaj počiva,
a mu težko je v tuji zemlji spati,
vse sanje o svobodi grob prekriva,
zaman ga kliče domovina mati.

Kdaj

Ve trate domače,
vi griči in doli,
zakaj iz spomina
ne greste nikoli?

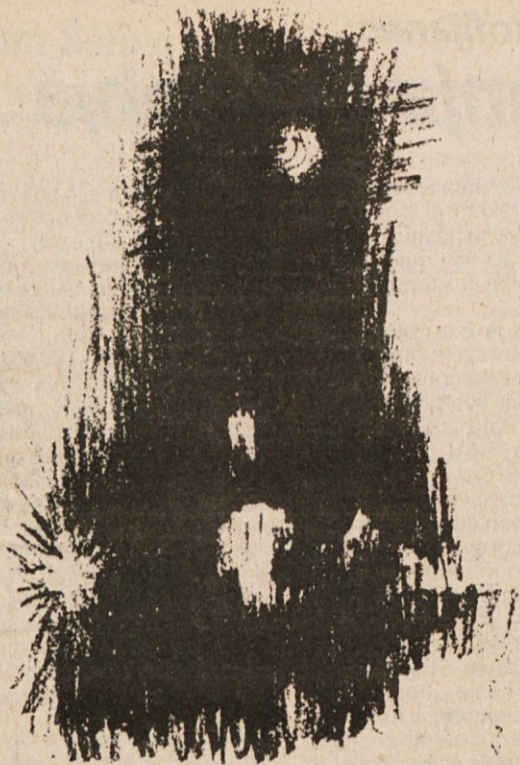
Oj hišica rodna,
tam daleč samuješ,
kot starka samotna
po deci zdihuješ.

Predraga gomila,
kjer mati počiva,
nihče ne rahlja te
in rož ne zaliva.

Le kdaj bomo sneli
te trde okove,
le kdaj bomo smeli
na rodne domove?

BOŽIDAR JAKAC: Domotožje
po Novem mestu, linorez

BOŽIDAR JAKAC: Novo mesto in mesec, črna kreda

Marjanca Kočevar: Moja predverja

moja predverja
so vsa
enako zglajena
umolknjena
stisnjena vase
pred prihodi
zevajoča
za odhajajočimi

Bajalica

bajalica sem
na sončnem obodu
in bajam
bajam
vse sončnične vodnjake
obžgana

Ivan Gregorčič: Balada za blisk in črto

Vabljivo
in nedosegljivo.

Iskano
in neulovljivo.

Sluteno
in nedoumljivo.

Nedoumljivo,
nedoumljivo.

Blisk
na nebu.

Stopinje
v snegu.

Mrzla večnost
v večnem begu.

Janez Kolenc: Pomladni spreh

Da imel bi, ptica,
tvoje oko,
kako bi nagledal se dalj
v višino in globino.

Grm ob potoku,
posut z brstenjem pred razcvetom
v tebi je skrita drobna piščal,
pojem, kot da muževen
še jaz sem postal.

Videti v tebi
živosti nasmeh,
ki preoblekel je travnik,
e, trobentica, tobentica,
vijolica, vetrnica.
Morda metulj sem,
veter pomladni postal,
morda pobalin.

V mojem naročju sonce,
prostranost
in v meni zavest
srkajočih korenin,
ki sokovje ženo
do sončnih višin.

Olivija Metelko: Zvečer ju ljubim

Zvečer ju ljubim
in zjutraj jočem.
Ko ju božam in poljubljam,
nežno popravljam odejo —
bi življenje dala zanju.
Sleherni trenutek je njun.
Moj biti —
čeprav še tako na tleh,
nemalokrat v nasprotje poslan,
se odbije v njun nasmeh.

Ustvarjanje

Takrat, ko me zablja
drhtenje glasov v globine nečesa,
med senco znano neznanega,
ko grem med ledom in ognjem,
med temo in svetlobo,
takrat se ločujem sam v sebi
in duh moj postaja le Jaz,
dajem slutnjam in sencam imena,
in v uri ustavi se čas,
a vsaka sproščena ura zvoní
neumrljivemu,
zvoní, kot da potrka k vstajenju.

Marinka Dražumerič:

Bogata zgodovina sv. Nikolaja v Stražnem vrhu

Skromna podružnica cerkve sv. Nikolaja na Stražnem vrhu že nekaj let razkriva svojo bogato zgodovino in kvalitetne umetnostne sestavine. Prav je, da na kratko predstavimo njeno stavbno rast v različnih časovnih in stilnih presledkih, kvalitetno opremo, ne nazadnje tudi arheološko izkopavanje v ladji.

V pisanih zgodovinskih virih je cerkev do sedaj omenjena le enkrat: leta 1526 je kot davek za boj proti turški nevarnosti prispevala en srebrn in pozlačen kelih (14 lotov) in 9 reparjev; posredno jo omenja tudi Valvasor v Slavi Vojvodine Kranjske iz leta 1689 kot podružnico črnomaljske župnije in jo postavlja v Tušev dol. Zaradi bližine te vasi je njegova napačna lokacija povsem razumljiva.

Pisani viri so resda skopi, a toliko bolj zgovorna je stavba sama, saj čuva vrsto letnic, ki označujejo večje ali manjše posege. Nad vhomom v cerkev je napis v latinščini, ki govori o tem, da je Janez Matija Fraidong s sodelovanjem svoje žene Ane Doroteje Apfaltrer zgradil to delo v čast Jezusu Kristusu.

Originalni napis skriva v sebi kar dva kronograma: eden da letnico 1706, drugi 1700. Njegova samozavestna hvala pa se nanaša na temeljito obnovo starejše cerkve in ne na zidavo nove. Pri obnovi v 18. stol. je cerkev dobila tudi dva zvonova: manjši je bil vlit 1702, večji, ki ga je pobrala 1. svetovna vojna, pa leta 1745.

Tudi preteklo stoletje je obele-

žilo na stavbi svoje letnice. Pod že omenjenim latinskim napisom nad vhomom je letnica, ki govori o obnovi leta 1808; na sklepniku kamnitega portala v lopi je vklesana letnica 1856; letnico iz sredine 19. stoletja najdemo tudi na tramu lesene strešne konstrukcije na ladji. Najmlajši pa je napis z letnico 1887 na glavnem oltarju.

Arheološko izkopavanje, ki je potekalo od januarja do maja, je razkrilo, da je cerkev dosti starejša od leta 1526, s katerim stopa v pisano zgodovino. Polkrožna apside, ki so jo arheologi delno izkopali v prezbitერიju, se lepo navezuje na že prej odprta pokončna okenska na južni steni ladje; pri izkopavanju je bil odkrit tudi prvotni nivo tlaka, ki je bil dober

meter nižji od tlaka 19. stol. Najdba je zelo pomembna, s tem smo dobili romanske proporce stavbe, v kateri so okenske odprtine le na južni steni ladje, postavljene pa so visoko v steno zato, ker ponavadi niso bile zastekljene, zunanji strešni napušč pa jih je vsaj delno ščitil. Najstarejša oblika cerkve sv. Miklavža na Stražnem Vrhu se nam tako razkrije kot enoapsidalna cerkev z vzdolžno usmerjeno ladjo.

Takšen tip cerkva je bil pogost na Slovenskem ozemlju od 12. pa do 14. stoletja, v bolj odmaknjenih pokrajinah pa se je ohranil še celo do 15. stoletja. V Beli krajini tak tip cerkva do letošnjega leta ni bil znan, prvi primer je Stražnji vrh; v aprilu so bili odkriti in raziskani že delno uničeni temelji

Joži Grlica: Prepovedana ljubezen

*Belina zimskega dne
pod goro megle
vmes droben greh
ki kakor igla zbode v
srce
da zaboli*

Vida Fritz: Pesmi Eneju

*II.
Še potem, ko si odšel,
pišem pesmi tebi.
Govorim ti v njih,
kako živim.
Vsakdanje, drobne stvari.
Nasmehneš se mi.*

*Še zdaj, ko si odšel,
pišem pesmi tebi.
Kaj berem, kaj mislim,
kako počasi sivim.
Nasmehneš se mi.*

*Še zdaj, ko si odšel,
pišem pesmi tebi.
Tako obupan vernik govori
svojemu bogu ponižne
molitve in ve:
Bog mu nikoli ne bo
odgovoril.*

*IV.
Toliko smrti že nosim v sebi:
kot nož se mi obračajo v duši.
Vsakdo, ki je odšel, si hoče odrezati
kos. A jaz ga ne dam.
Borim se za vsak kos posebej,
ker, kaj vem, morda je tako:
ko popustiš in vsaki teh smrti
odstopiš en kos, počasi še sam
dozoriš. A kljub obližem, ali pa
zaradi njih, postajaš kot stara,
odslužena vaza.*

BOŽIDAR JAKAC: Pada mrak, črna kreda

Sneg

*Neznosna lahkost bivanja.
Kje je moj beli medvedek
z rjavim kožuškom,
da mu zapojem pesem o zimi?
Podaj mi svojo mehko šapo,
moj medvedek,
in pokažem ti
belino zasanjanih smrek
tam pod Gorjanci.
Ujemi mi tisto snežinko,
ki tako nemočno
krili z ročicami
med redkostjo zraka!*

Marija Trpinc — Pilko:

Besede

*O te moje besede
neizrečene,
v molk zakovane.
Kako žgete v grlu,
kako pečete v srcu!
Pa boste vedno
v molk zakovane —
neizrečene,
a nikoli
zaslužnjene.*

Pisana tkanina

*S koraki tkeš
svoja potovanja
po cestnem prahu,
po njivskem blatu,
po pisani mavrici.
Koraki, koraki —
drobni in prožni,
dolgi, okorni,
z njimi tkeš
svoja potovanja
v pisano tkanino
življenja.*

RAZISKAVANJA

sorodne cerkvene zasnove ob naselju Pribinci pri Adlešičih.

Arheološka izkopavanja v ladji so odkrila, da je cerkvena notranjščina služila tudi za grobni prostor. Časovno segajo pokopi od sredine 14. stol. do začetka 16. stol. Izjema sta le dva pokopa iz 18. stol. Način pokopa v vseh odkopanih 57 grobovih je, po poročilu arheologov, večji del enoten — katoliški pokop v krsti, telo iztegnjeno na hrbtu in z rokami, prekrižanimi na prsih ali v naročju. Grobnih dodatkov je bilo malo: pri otrocih so bili najdeni pridatki okrasnega značaja (npr. diademček), odraslim so pridali le rožni venec ali svetinjno, največkrat pa tudi tega ne.

Srednjeveška stavba je doživela temeljito predelavo v prvi polovici 18. stoletja. O tem govorijo našteje letnice. Umetnostnozgodovinske stilne raziskave posameznih elementov opreme (strop v ladji, okvirni oltar v lopi) pa tudi prišle do istega časovnega obdobja. V tem času je cerkev dobila nov prezbiterij, ladja je bila

dvignjena, pozidan je bil nov prezbiterij, ladja je bila dvignjena, pozidan je bil zvonik, v ladji zazidani romanski okenci in odprti veliki baročni.

V notranjščini je cerkev dobila novo oltarno opremo, kot največjo dragotino pa poslikan lesen kasetiran strop v ladji. Enoladijski prostor je razdeljen v nekoliko podolgovate kasete tako, da jih je 6 vrst po dolžini in 5 po širini. Letve, ki določajo posamezne kasete, so izrazito razgibane in imajo poudarjeno sleme. Poslikava je prostoročna, dovolj dobra in kaže precejšnjo mero fantazije. Kot motiv nastopajo: nepravilne in mesnate vitice z različnimi sadeži, zlasti z grozdem, fruktoni in uvihnjeni listi, rozeta (oz. venček) s cvetjem, ki ga obdajata dve povezani vejici, ptica na veji, tulipnasti, marjetasti in fantazijski cvetovi. Po mnenju dr. Golobove pomeni strop v naši umetnosti dediščini z več vidikov poseben spomenik: kronološko gledano je zadnja resnično pomembna poslikana celota; predstavlja najbolj

južno ležečo lokacijo, ki v ikografskem in formalnem pogledu zaznamuje srednjeveško pojmovanje teh poslikav; v tem času (ok. 1725 — 1730) je to eden redkih spomenikov, kjer celoto določa svobodna slikarjeva fantazija, ne pa naslanjanje na matrice ali podlaganje s šablono. Strop je bil svoje čase združen v dokaj zakroženo skupino s poslikanimi stropi pri Žurgah, na Kleči in v Klinji vasi, na žalost se je do danes ohranil le strop na Stražjem Vrhu.

Stilna doba baroka je tako v cerkvi zapustila najbolj kvalitetno umetnostno dediščino. Svoj pečat pa je arhitekturni podobi stavbe vtisnilo tudi 19. stoletje. Takrat je bila prizidana lopa pred vhodom, v notranjščini položen nov tlak; leta 1884 je podobarska delavnica Jerneja Jereba iz Metlike izdelala nov glavni oltar, ki je kvaliteten primer podobarskega znanja v tem stoletju.

Cerkev na Stražjem Vrhu nam je razkrila večji del svojega bogastva, nekaj ugank pa je le še

nerešenih. Dekoracija zunanjščine in notranjščine ladje s šivanimi vogali, motivi zvezd, sv. Krištofom z otrokom na ramenu je zaenkrat časovno in stilno še nedoločljiva. Tudi apsida v prezbiteriju je bila odkopana le deloma. Antropološke analize bodo potrebne, da bomo izvedli kaj več o ljudeh, pokopanih v cerkvi, zgodovinarje pa čaka še obilo dela, da bodo dosedanje najdbe vpeli v poznavanje Bele krajine.

Raziskovalna dela na cerkvi vodi Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Novega mesta, arheološko izkopavanje sta pod strokovnim vodstvom Boruta Križa opravila dr. Phil Mason in Vanja Janežič; poslikani leseni strop je leta 1988 restavriral Ljubiša Milič iz Restavratorskega centra v Ljubljani, montiral pa ga je ob strokovnem vodstvu in pomoči Vita Dolničarja iz Restavratorskega centra mojster Kocjančič iz Sumberka, obnovitvena dela na cerkvi pa ob pomoči krajevne skupnosti Talčji Vrh in prizadevnih posameznikov vodi župnijski urad iz Črnomlja.

Severin Šali: Mračna ura

Na mračni uri
mrk spomin
in senčnat lik
brez telesnin.

Iz mračne ure
votel glas
odmeva
v še votlejši čas.

Kazalci tečejo
nazaj,
a sam ne veš,
kako, zakaj.

Kazalca
gresta zdaj navpik,
ko bila bo,
bo to kot krik.

Ne veš,
naj se po nji ravnaš,
ji svoj obrat
v kazalce daš.

Je njen ali tvoj tek
bolj prav?
Oba narobe,
si spoznal.

Zamolcklo bitje,
votel glas,
z obeh boš zdrknil
v nečas.

BOŽIDAR JAKAC: Samotar, lesorez

Med nihanjem in padcem

Niham se na trhli veji,
pod menoj čas v nič beži.
Spodaj, v neživi meji,
vstaja senca in preti.

Škriplje, poka trhla veja...
Kako naj nihanju se uprem?
Kdaj bom padel, kdaj me meja
s trni zgrabi? In potem?

Ali privrše prikazni
strašljivih bajk iz deških let
in demoni me nakazni
odneso v spodnji svet?

Ali duh svetla, zadihan
iz višav se pripodi
pa me dober in navihan
v regratno lučko spremeni?

Ali pa me bo v naročju
odnesel daleč v ono stran,
da dremal bom ob rajskem ločju,
z večno zarjo obsijan...

Niham se. Ko veja počí
in zgrmi z menoj v temó,
vedel bom: zdaj drug odloči,
kaj od tega z mano bo!

PRIČEVANJA

Tone Jakše: Zadnje zaslišanje

A. V., kdaj vas je smrt med vojno prvič povohala?

»V gozdu pri Š. sva z J. tesala hlode, ko so prišli. Legisti smo jim rekli, iz Stopič. Hoteli so me odpeljati, češ da sem bil na sestanku prejšnji dan. J. jih je odpeljal stran in jim dal piti, ko se je vrnil, je rekel: 'Hitro pograbi orodje pa beži-va!' 'Zakaj?' sem ga vprašal, 'saj še nisva gotova.' 'Tihó bodi', je rekel, 'pa beži, ti bom že potem povedal!'

Spravila sva orodje v grmovje in se zmuznila stran. Kmalu sva naletela na pet partizanov. J. jim je povedal, da so me hoteli odgnati v Stopiče in ubiti: 'Že vejo, da je bil na sestanku.' Partizani pa so se čudili. 'Le koga imamo, da tako hitro razbobna?' Drugi dan sem že dobil pošto, naj se javim h karabinerjem v S. Celó noč nisem mogel spati, drugo jutro, bila je nedelja, pa sem šel k maši v V. vas. Tam sem možakom povedal, da ne vem, če bi se šel javit. Pa je eden rekel: 'Le pojdi, če

ne, te bodo prišli domov iskat, pa bo še huje. Glej, tam pri kozolcu so jih včeraj štirinajst pobili.' Pa sem šel. Dva iz vasi sta šla z menoj, da me bosta počakala v bližnji gostilni. Da bom kmalu ven, smo mislili. Nista me dočakala. Pozno popoldne mi je natararica iz gostilne prinesla nekaj jesti. Onadva sta šla in mi to poslala.

Italijani so me drugi dan odpeljali v mesto, kjer sem bil štirinajst dni zaprt, potem pa so me uklenjenega poslali naprej v Ljubljano. Tam so me skoraj vsak dan zasliševali in tepli. Trdili so, da sem partizanski komisar ta in ta in da sem bil takrat in takrat tam in tam. Jaz pa sem tajil, saj res nisem bil tisti. Ker pa nisem hotel priznati, so me tepli ko vola, da sem bil ves krvav. Nekajkrat so me morali odvreči nazaj v celico kot cunjo, saj nisem nič mogel. Tudi po štiri ure sem bil v nezavesti.«

— S čim so vas pa tepli?

»Imeli so nekakšna lesena kla-

diva, udarjali pa, kamor je padlo. To je trajalo štiri mesece. Tri dni pred italijanskim razpadom sem šele prišel domov.«

— Ste potem ostali doma?

»Kje pa! Več iz vasi nas je šlo k partizanom. Iz S. smo v P. vozili municijo in jo sortirali. Cele vagonne je bilo raznega blaga in orožja. To je trajalo nekaj časa, dokler niso prišli Mongoli in nas razhajkali. V skupinah smo tavalí po gozdu in se poskušali prebiti do C., vendar ni šlo. Kuhar K. je rekel, da bomo od lakote vsi pocrkali, pa naj se znajde vsak, kakor ve in zna. Hrane ni imel. Približno sem vedel, kje smo, pa sem jo kar počez ubral domov. Kasneje, ko se je malo umirilo, so prišli partizani zopet pome. Kake štiri mesece smo patroljirali od Uršnih sel pa do Podgrada. Tudi čisto do mesta so me poslali, na železniško čuvajnico pri Šmihelu. Tja sem se splazil ponoči, Ž. pa mi je dajala cigarete in pošto za partizane. Bilo je nevarno, saj so z

mesta kar naprej svetili z raketa-mi in streljali na vse, kar se je premikalo.«

— Zakaj ste potem zapustili partizane?

»Brat je bil pri ta belih, pa se je večkrat oglašil doma. Tam je puščal pošto, češ da sem že dovolj pretrpel in da ni treba še naprej. Naj že enkrat pridem na varno! Kaj sem pa jaz vedel. Enkrat sem pa le šel. Saj mi je bilo kmalu žal, ko sem videl, kako je tam. Pa nazaj ni bilo več moč. Potem je bilo vojske konec, in ko je prišel poziv, naj se javimo, sem se javil. Tudi precej drugih iz okolice je šlo. Nekaj dni so nas držali v Bršljinu, potem pa so nas poslali v Šentvid. Bilo nas je precej od vsepovsod. Tudi iz Koroške so prišli.«

— Kaj ste pa delali tam, so vas zasliševali?

»Kaj bomo delali! Ležali in čakali smo. Nobeden nas ni zasliševal.

To je trajalo kakih deset, štirinajst dni. Potem so nas naložili na vlak in odpeljali v Kočevje. Tam so nas držali po štalah. Sosed L. V. — z njim sva bil skupaj — je rekel, da nas bodo peljali na delo v Črnomelj. Ja, na delo. Zvezali so nam roke na hrbtu z žico, po dva pa po dva skupaj, pa na kamione. Peljali so nas na Rog. Prav sosed L. V. so stolkli že na kamionu, da je imel glavo vso razbito. Zanj ni bilo treba šusa, so ga kar tako vrgli v jamo. Ko so nas zgnali s kamiona, je stal tam eden črno oblečen, menda duhoven, in nas škropil, žegal. Slekli so me, da sem bil samo v spodnjih hlačah in majici, bos in razoglav. Potem pa pred jamo in strel v glavo. Nič nisem vedel, kako sem se prevrnil noter.«

— Koliko časa pa ste bili v jami?

»Sedem dni. Prostora je bilo kot v veliki cerkvi. Kapniki so bili notri. Voda je tekla pri strani, s kupa pa kri. Na Kupu jih je bilo kakih sto ali tisoč, kdo bi vedel. Jamranje in hropenje je bilo slišati od tam, saj so nekateri počasi umirali, predno jim je kri odtekla. Z vrha sem sli-

šal, kako so se pogovarjali. Pojdi dol in jih postreli! Tukaj imaš leste. Še je nekaj živih. Drugi pa je rekel: 'Ne grem za celo kočevsko mesto!'

Štirje smo bili še kolikor toliko gibčni. Žice je bilo v jami dovolj, saj so imeli vsi zvezane roke. Nabrali smo je toliko, da smo iz nje spletli nekakšno leste. Ponoči smo zlezli po kupu mrličev do vrha, pa po kamenju, ki so ga oni z vrha podnevi sprožili dol. Nikogar ni bilo, ko smo se splazili iz jame. Oni trije so šli v eno smer, jaz pa sem odtaval v drugo. Nikogar od tistih nisem poznal in nič nisem o njih pozneje slišal.«

— Kaj pa od tistih, ki so streljali, ste koga poznali? So bili Slovenci?

»Ja, bili so, zdi se mi, Gorenjci. Tako je bilo razumeti po štimi.«

— Kako ste potem prišli domov?

»Taval sem po gozdu na slepo, prišel do ruševin in tam preždel čez dan. Pri zapuščenem vodnjaku sem pil in šmrcal bukovo listje, da sem se malo najedel. Potem sem taval naprej. Z mano sta šla še dva — nisem ju poznal

— nekaj časa pred mano, nekaj časa za mano. Skoz in skoz sta bila tiho. Lahko bi rekel, da sta me ona dva pripeljala do domačega studenca. Tam sem spet pil, medtem pa sta onadva zginila.«

— Ni bil to le vročičen privid, saj ste bili ranjeni?

»Morda. Ko sem prišel domov, sem se zaril v seno. Tam sem bil nekaj mesecev. Domači so bili prepričani, da sem umrl. Iz rane na glavi mi je teklo, lasje so bili polni strjene krvi in gnoja. Bila me je sama kost in koža, iz rane je grdo zaudarjalo. Polival sem si jo z žganjem, in peklo me je, da je bilo za umreti.«

— Kako ste se potem javili?

»Septembra je bila objavljena amnestija in sklenil sem, da se grem javit. Tako mi ni bilo več živet. Ljudje so svetovali, naj ne grem sam, ker bom zopet zginil. Z mano je šla žena in oba sva bila potem štirinajst dni zaprta. Vsak dan so me zasliševali. Bil je to Ž. K. iz C. in neki Ž. iz kočevskega mesta. Ta si je ob mojem pripovedovanju ves čas z robcem brisal solze. Ž. K. pa je bil bolj oster. 'Kaj pa boste, saj me ne morete še enkrat ubiti! Človeka se dva-

krat ne ubija,' sem mu dejal. Pa je rekel, da me lahko tudi desetkrat, če hočejo. Vendar so me spustili. Če ne bi bila šla žena z mano, ne vem, kako bi se končalo.«

— Ste svoje zasliševalce potem še kdaj srečali?

»Tako je nanese, da je postal pozneje Ž. K. moj šef tam, kjer sem delal. Nekoč sva se srečala v gostilni, pa sem mu rekel: 'Ž., se spomnite, kaj ste z mano delali?' Povabil me je v posebno sobo, naročil za naju liter vina in pečenke ter rekel: 'Lahko si vesel, da si živ! Sedaj pa si dajva roke, pozabiva, kar je bilo, pa nobene besede več o tem. 'Saj sem vesel,' sem rekel in mu dal roko.«

— Vas sedaj kaj mučijo spomini?

»O teh stvarih ne govorim rad. Čez osemdeset jih imam, bolehen sem, rano pa še vedno čutim. Nekoč sem bil pri frizerju, pa mi je rekel, da sem jo moral v glavo dobro skupiti. 'Ja,' sem rekel, 'v gozdu me je ena veja močno udarila.' Kaj bi! Ili bo treba, tako kot so šli tisti, ki so bili streljani, tisti, ki so streljali, in tisti, ki so zasliševali. Tokrat bo treba iti pa zares.«

Karel Bačer

Gradivo za dolenski biografski leksikon (27)

V 24. nadaljevanju dostavi za geslom BOGOMIL LILJA:

LINDIČ-DRAGAS ZDENKA novinarka R. 25. apr. 1957 na Selih pri Beli Cerkvi. Od leta 1980 je novinarka Dolenjskega lista.

V 25. nadaljevanju dostavi za geslom LUŠTEK MIRO:

LUZAR MARTIN novinar

R. 4. nov. 1959 v Novem mestu. Od leta 1987 novinar Dolenjskega lista.

Va oba podatki v uredništvu DL.

V 26. nadaljevanju popravi geslo MARIČ RUDOLF ERNST v MARČIČ!

MARINČIČ IDA roj. Šuligoj, igralka

R. 22. apr. 1914 v Tolminu. Službovala na osnovni šoli v Novem mestu in Ambrusu. Od 1955 do 1974 igrala v Šentjakobskem gledališču v Ljubljani. — Prim SBL 9. sn., str. 359.

MARINKO JOSIP pisatelj in organizator

R. 1. marca 1848 na Komaniji pri Dobrovi, u. 23. jul. 1921 v Preski. L. 1880 promoviral v Gradcu za doktorja teologije. Bil kaplan v Kostanjevici, od 1883 do 1909 profesor verouka na novomeški gimnaziji, soustanovitelj in urednik Dolenjskih novic. — SBL II, str. 47.

MARKELJ ANTON glasbenik

R. 25. okt. 1907 na Bohinjski Beli, u. 14. marca 1978 v Novem mestu. Pred vojno deloval v Novem mestu kot organist, po vojni pa kot pedagog na gimnaziji in učiteljski ter pevovodja. — CG 1935, str. 139. DL 16. marca 1978, št. 11, str. 9 — s sliko.

MARKELJ IVAN šolnik

R. 9. dec. 1852 v Šentvidu pri Stični, u. 11. dec. 1903 v Koprju. Kot rav-

natelj koprškega učiteljskega napisal tudi zgodovino te šole. — SBL II, str. 48.

MARKELJ MILAN novinar in književnik

R. 19. avg. 1946 v Novem mestu (sin Antona). Maturiral na novomeški gimnaziji. Izdal Obrobne pesmi (1975) ter zbirko novel Podobice (1989). Živi v Novem mestu kot novinar Dolenjskega lista. — Pesmi dolenske dežele, str. 387. Dolenjski razgledi 19. dec. 1974 št. 7, str. 126 — slika.

MARKIČ JOŽEF kronist

R. 25. marca 1825 v Naklem, u. 24. okt. 1962 v Strugi pri Otočcu, pok. v Preddvoru na Gorenjskem. Kot duhovnik služboval v Lanšprežu, Kandiji in Strugi. Njegovi zapiski o farah se hranijo v nadškofijskem arhivu v Ljubljani. — Nova pota XIV/1962, str. 589.

MARKIČ MIHAEL šolnik in filozof

R. 29. sept. 1864 v Kranju, u. 5. apr. 1939 v Ljubljani. Poučeval na novomeški gimnaziji od 1897 do 1921 poleg latinščine in grščine, ki sta bili njegova stroka, še nemščino, slovenščino, filozofijo in matematiko. V razpravah, ki jih je objavjal tudi v šolskih izveštjih, je obravnaval filozofske probleme, ki so šele kasneje postali splošno priznani v znanosti. Markič je bil idejni vodja novomeških dijakov—preporodovcev. — SBL II, str. 48. 225 let, str. 331, 176/177 — slika 51.

MARKIČ VIKTOR igralec, preporodovec

R. 9. jan. 1895 v Trzišču, u. 11. avg. 1973 v Ljubljani. Maturiral na novomeški gimnaziji 1916. Bil med ustanovitelji Šentjakobskega gledališča v

Ljubljani, kjer je nastopal tudi kot igralec in režiser. — SGL II, str. 415. Šentjakobsko gledališče 1973—74 št. 1, str. 1 — slika. Delo 12. avg. 1973, št. 217 (osmrtnica).

MARN FRANJO slovnicař, šolnik in prevajalec

R. 26. jan. 1846 v Dragovškem pri Liti, u. 5. okt. 1905 v Topuskem na Hrvaškem. Od 1870 do smrti poučeval na zagrebški gimnaziji. — SBL II, str. 56.

MARN JOSIP šolnik, časnikar in slovstveni zgodovinar

R. 13. marca 1832 v Dragovškem pri Liti (brat Franja), u. 27. jan. 1893 v Ljubljani. Poučeval na ljubljanski gimnaziji verouk in slovenščino. Dolgo let sodeloval pri Slovenski matici in bil tudi njen predsednik. Glavno njegovo delo je Jezičnik, ki je izhajal 30 let kot priloga Učit. tovariša. V njem je poleg jezikoslovnih prispevkov objavil nad 350 biografij slovenskih pisateljev. — SBL II, str. 56.

MARN KAREL ekonomist in šolnik

R. 26. sept. 1901 v Innsbrucku, u. 1. okt. 1973 v Novem mestu. Služboval v Novem mestu 1946—1962, več let kot ravnatelj ekonomske srednje šole. — Dol. list 11. okt. 1973 št. 41, str. 5 — slika.

MARN RUDOLF gospodarski pisatelj, urednik in prevajalec

R. 18. apr. 1875 v Dragi pri Kočevju, u. 1. febr. 1947 v Ljubljani. Promoviral iz prava v Gradcu. Kot dijak sodeloval pri dijaških listih in bil član Štetove Zadruga. — SBL II, str. 61. SR III/1950, str. 161.

MAROLT ANTON agronom

R. 1. marca 1914 v Dol. Podpolja-

nah pri Vel. Laščah. Maturiral na kočevski gimnaziji. L. 1943 bil sekretar rajona OF Vel. Lašče. L. 1960 do 1965 predavatelj za kmetijsko strojništvo na biotehn. fakulteti v Ljubljani. Avtor knjige: Kmetijski stroji in orodja (1950). — Univerza II, str. 663.

MAROLT FRANC glasbenik

R. 18. febr. 1893 v Škocjanu pri Turjaku, u. 13. febr. 1981 v Ljubljani, pok. v Škocjanu. Kot organist služboval v Škocjanu; v Ljubljani bil član opernega pevskega zbora. Skladal cerkvene skladbe. — SBL II, str. 62. Delo 14. febr. 1981 (osmrtnica). SGL II, str. 417, navaja kot rojstni kraj Male Lipljene.

MAROLT FRANCE folklorist in pevovodja

R. 21. jun. 1891 v Ljubljani, u. 6. apr. 1951 prav tam. Raziskoval glasbeno folkloro Bele krajine. — SBL II, str. 62. Obzornik VI/1951 št. 6, str. 321 — slika.

MAROLT SVETOZAR-ŠPIK partizanski skladatelj

R. 16. okt. 1919 v Ljubljani (sin Franca), u. 7. maja 1944 v Zagorju kot talec. V Kajuhovi kulturniški skupini XIV. divizije prešel pot od Bele krajine do Savinjske doline. Tam bil od Nemcev zajet in ustreljen. Zlagal je samospeve na partizanska besedila. — Budkovič: Sveto Marolt-Špič, str. 7, 44, 17 (slika).

MARTELANC VLADIMIR šolnik in čebelarški strokovnjak

R. 20. jul. 1900 v Lonjerju pri Trstu, u. 10. jan. 1983 v Ljubljani. Poučeval v Čepeljah pri Starem trgu in v Črnomlju. Bil je vodilni čebelar v Beli krajini. — Prim SBL 10. sn., str. 369.

